

Svatý Vojtěch

Svatý Vojtěch (kol. 957-997)

Svatý Vojtěch patří bezesporu mezi nejvýznamnější osobnosti českých dějin 10. století. Tento vedlejší patron českého státu je obecně považován rovněž za patrona Polska a Uher. Zatímco doma v Čechách zůstával za svého života v mnohém nepochopen, za hranicemi mocenské sféry Přemyslovců byl mimořádně ctěn již za svého života. I když měl Vojtěch po určitou dobu podporu a důvěru knížete Boleslava II., ten vždy tohoto Slavníkovce chápal jako potenciálního soupeře s ohledem na mocenské zájmy Přemyslovců. Dva roky před smrtí se svatý Vojtěch dočkal asi nejbolestnější zkušenosti svého života, když Boleslav II. nechal až na několik výjimek vyvraždit veškeré jeho příbuzné. Vyvrcholil tím dlouholetý boj o moc v českém státu.

Ačkoli byla Vojtěchovi dopřána jen asi čtyři desetiletí života, stal se ve své době mimořádně uznávanou osobností, znal se s řadou panovníků a církevních autorit. Byl v pořadí druhým pražským biskupem a zakladatelem nejstaršího mužského kláštera na našem území. Získávání úřadů a titulů ovšem nepovažoval za smysl svého života, své pravé poslání spatřoval v šíření křesťanské víry v krajích, kde dosud nezapustila kořeny. Vždy toužil obracet pohany na křesťanství. Snad ho jeho náboženské zanícení vedlo i k tajné touze nalézt při misijní činnosti smrt, která by mu umožnila vstoupit do galerie křesťanských světců. Ačkoli si mohl v klidu užívat života církevního hodnostáře a spravovat svou diecézi, rozhodl se svůj úřad opustit a vydat se šířit křesťanskou víru mezi lidi, kteří o to zpravidla vůbec nestáli. Tato troufalost se stala i příčinou neslavného Vojtěchova konce, když jej pohanští Prusové ubodali, rozsekali na kusy, uvařili v kotli a maso z jeho kostí ohlodali. Vojtěchova horlivost při šíření víry svědčí o jeho naprosté oddanosti ideálům. Vojtěchova brutální smrt učinila z tohoto muže mučedníka víry a nakonec i světce. Usilovnou prací při šíření křesťanství přispíval k šíření vzdělanosti a civilizace. Svými známostmi a kontakty byl asi vůbec první českou osobností skutečně evropského formátu.

Vojtěchovým otcem byl libický kníže Slavník, jeho matkou kněžna Střezislava, která zřejmě pocházela z rodu Přemyslovců a soudí se o ní, že byla jednou ze čtyř sester svatého Václava. Urozenost Vojtěchova původu

podtrhovala i skutečnost, že Slavníkova matka byla patrně dcerou německého krále (rex Teutonicorum) Jindřicha I. Ptáčníka (vládl 919-936), což znamená, že tento významný panovník byl světcovým pradědem.

Slavníkovi a Střezislavě dopřál osud hojné potomstvo - syny Soběbora, Spytimíra, Pobraslava, Časlava a Vojtěcha. Slavník měl ještě navíc jistou „vedlejší ženu“, neboť mít více manželek bylo tehdy stále ještě dosti běžné. S tou zplodil dalšího syna Radima (později známého jako Gaudentius). Tento mladší bratr byl Vojtěchovi ze všech jeho sourozenců nejbližší, jako jediný s ním sdílel horoucí náboženské zanícení a doprovázel ho na některých z jeho poutí, včetně osudné poslední.

Vojtěch se narodil patrně někdy kolem roku 957. Bližší dataci nám nedostatek pramenů neumožňuje. O jeho dětství toho víme velmi málo. Jeho vychovatelem a snad i starším přítelem a druhem mu měl být jakýsi Radla, o jehož původu a osudech prakticky nic nevíme. Vzhledem k tomu, že se nástupcem knížete Slavníka na stolci měl stát jeho nejstarší bratr Soběbor, bylo nutné pro Vojtěcha najít jiné poslání. A tak bylo nakonec rozhodnuto, že se bude věnovat duchovní kariéře.

Chlapec byl patrně roku 972 vyslán do saského Magdeburku, aby na tamní katedrální škole pronikl do tajů svobodných umění. Na jeho studijní výsledky osobně dohlížel tehdejší magdeburský arcibiskup Adalbert (v úřadě 968-981), který znal slovanský jazyk a při své misijní činnosti, která jej zavedla až na dalekou Rus, využil svého času i pohostinství knížete Slavníka, a tak jej na Libici od té doby považovali za „rodinného známého“. Navíc byl Vojtěch příbuzným saské dynastie, ke které patřil i tehdy vládnoucí německý panovník Ota I. (vládl 936-973, římským císařem roku 962) a jeho nástupce Ota II. (vládl 973-983), který na trůn nastoupil již v době Vojtěchova magdeburského pobytu. Vojtěch se tak v Magdeburku mohl cítit téměř jako v domácím prostředí. Navíc měl přirozené nadání, a tak se velice dobře učil. Při biřmování pak přijal jméno svého velkého ochránce - Adalbert. Ještě v Magdeburku byl také Vojtěch vysvěcen na podjáhna.

Roku 981 však arcibiskup Adalbert zemřel a téhož roku odešel na onen svět i Vojtěchův otec Slavník. Otcova smrt přivedla Vojtěcha zpět do Čech, soudí se, že umírajícího Slavníka zastihl ještě na živu. Když však libický knížecí stolec převzal Vojtěchův starší bratr Soběbor, rozhodl se Vojtěch odejít k přemyslovskému knížecímu dvoru do Prahy. Tam byl také krátce

Ota II. předává
v červnu 983 Vojtěchovi
berlu jako odznak
biskupské hodnosti

nato vysvěcen na kněze. Vzhledem k tomu, že byl Vojtěch v oné době již mimořádně vzdělaným duchovním, stal se v Praze brzy velmi uznávanou osobností a pronikl až do nejbližšího okolí prvního pražského biskupa Sasa Dětmara. Již 2. ledna 982 však představený pražské diecéze zemřel, a začalo se uvažovat o Dětmarově nástupci v biskupském úřadě.

Vzdělání, rozhled, moudrost a urozený původ učinily z Vojtěcha hlavního kandidáta. Pro byl i kníže Boleslav II., ostatně Vojtěch byl jeho příbuzným. A tak v neděli 19. února 982 zvolilo kolokvium na Levém Hradci Vojtěcha druhým pražským biskupem. Bylo však ještě třeba získat investituru od císaře a oficiální vysvěcení od mohučského metropolitě. A tak se Vojtěch vypravil do daleké Verony, kam Ota II. (vládl 973-983, císařem korunován 967), svolal na červen 983 říšský sněm.

Vojtěch se vydal na cestu do severní Itálie, aby dosáhl formálního potvrzení v úřadě. 3. června 983 mu Ota II. investituru udělil a 29. června téhož roku mu mohučský arcibiskup Willigis (v úřadě 975-1011) udělil biskupské svěcení. Vojtěch se tak definitivně stal nejvyšším církevním hodnostářem českého státu. Pobyt ve Veroně měl pro Vojtěcha zcela zásadní význam, neboť se tam osobně setkal s celou řadou tehdy velmi vlivných osob, z nichž se většina stala jeho přáteli. Vojtěch navázal dobré vztahy s císařovnou Adelheidou, vdovou po Otovi I., císařovnou Theofanu, manželkou Oty II., mohučským arcibiskupem Willigisem, který se po smrti Oty II. v prosinci 983 stal říšským regentem za teprve tříletého Otu III., clunyjským opatem (od roku 965) Majolem (Maiolus), toulským biskupem (od roku 963) Gerhardem, propagátorem clunyjského reformního hnutí v Lotrinsku, francouzským opatem Gerbertem d'Aurillac, budoucím

remešským arcibiskupem (od roku 991) a posléze papežem pod jménem Silvestr II. (v letech 999-1003) a celou řadou osobností. Vojtěch si navíc všechny získal svou mimořádnou vzdělaností a zbožností. Na ravenském říšském sněmu se tak vpravdě zrodil nový Vojtěch, který byl evropskou duchovní autoritou, jenž svým významem výrazně přesahovala český rámec, z něhož vzešla.

Po návratu do Prahy se Vojtěch snažil své představy o fungování církve a chování kněží promítnout do chodu české diecéze. V této souvislosti je nutné poznamenat, že sv. Vojtěch patřil mezi důsledné stoupence reformního hnutí uvnitř církve. To se začalo projevovat někdy na konci 9. století. Na počátku 10. století se jeho hlavní základnou stal klášter v Cluny v Burgundsku. Ten v roce 910 založil akvitánský vévoda Vilém Zbožný a jeho prvním opatem ustanovil jistého Berna. Druhý clunyjský opat sv. Odo (v úřadě 924-942) vliv kláštera výrazně rozšířil a stál u zrodu tzv. clunyjské kongregace. Clunyjský klášter tehdy začal zakládat své dceřinné kláštery. Clunyjské reformní hnutí se řídilo řeholí sv. Benedikta z Aniane, a tak se benediktini stali jeho nositeli po celé Evropě, své stoupence ale nacházeli i mezi kněžstvem mimo řád. Jedním z jeho prvních vlivných propagátorů ve střední Evropě se stal sv. Wolfgang, biskup řezenský (v úřadě 972-994).

Oč šlo stoupencům církevní reformy? Bojovali proti soudobému zesvětštění církve. Vadilo jim, že se kněží ženili, plodili děti a své kostely často měnili v rodinné podniky, když se u svých světských vládců domohli v daném obvodu dědičného kněžství. Tím docházelo k rozchvácení církevního jmění a naprosté degradaci role kněžstva jakožto duchovních pastýřů. Sv. Vojtěch byl zastáncem celibátu. Prosazoval, aby kněží žili asketicky, odpovědně hospodařili s církevním majetkem a starali se v první řadě o duchovní péči o věřící. Je třeba si položit otázku, proč zůstal sv. Vojtěch v tomto svém úsilí v Čechách nepochopen? Neměli ho rádi kněží, neboť chtěl zabránit jejich dědičné držbě kostelů a faktické rodinné privatizaci církevního zboží. Nešlo však jen o tento problém. Tím, že chtěl obnovit pevnou správu diecéze, brzy popudil knížete Boleslava II., který si zvykl chápat duchovní jako „knížecí kaplany“. Vojtěch chtěl tzv. arcikněže, spravující hradské kostely, pod jejichž pravomoc v rámci tehdejší hradské soustavy patřilo celé široké okolí včetně podřízených kostelů spravovaných „obyčejnými“ kněžími, opět plně podřídit biskupské moci.

To se ovšem knížete hluboce dotýkalo, neboť si zvykl jednotlivými kostely obdarovávat své věrné družiníky, kteří pak duchovní správu vedli pochopitelně zcela ve světském duchu. Mít proti sobě jak klérus, tak knížete, to byla i pro pražského biskupa příliš nebezpečná kombinace.

Vojtěch zřídil při katedrále kapitolu podřízenou vedení diecéze, do jejího čela postavil probošta Velicha. Důsledně dohlížel na odpovědné hospodaření s církevním majetkem a začal se chovat na knížeti příliš nezávisle. A tak Boleslavovi II. začal „jeho“ biskup postupně vadit. Když chtěl Vojtěch stavbu nových kostelů a správu starých podřídit biskupství, dospěl k závěru, že k tomu potřebuje obnovit desátek. Ten však již dlouhou dobu nebyl v plné výši vybírán, neboť „své“ kostely a „své“ kněze si dosud vydržovali ze svých peněz laičtí vladykové, a tak se předchozí biskup Dětmar musel spokojit s pouhým zlomkem jeho skutečné výše a obhospodařoval z něj pouze vlastní biskupský dvůr. Vojtěch šel ještě dále, chtěl sít kostelů rozšířit tak, aby církevní správě neunikly žádné ovečky, ani z řad svobodných zemanů a rolníků, kteří do vzdáleného kostela, kam by teoreticky měli spadat, raději ani nechodili, aby se tím nedostali do plné závislosti na příslušném vladykovi, kterému daný kostel „patřil“. Rady těch, co chtěli biskupa vyštvat ze země, se utěšeně rozrůstaly. Ani pohanské zvyky a obchod s křesťanskými otroky se Vojtěchovi nedařilo vymýtit, a tak se rozhodl biskupského úřadu vzdát.

Bez souhlasu metropolitů a Svatého stolce však nemohl svou diecézi opustit, proto se rozhodl vydat na další dalekou cestu. Koncem roku 988 se Vojtěch vypravil do Říma k papeži Janovi XIV. Mohučský arcibiskup Willigis nechtěl Vojtěcha z úřadu uvolnit, a tak jedině Svatý otec mohl vynést definitivní soud. Papež nakonec Vojtěcha povinností jeho úřadu opravdu zprostil, ale biskupské svěcení mu ponechal a jeho nástupce zatím nejmenoval. Doporučil Vojtěchovi askezi a meditace, nejlépe v nějakém klášteře dle Vojtěchova vlastního výběru, kde by mohl rozjímat o svém dalším působení a poslání. Vojtěch zprvu tápal a uvažoval o pouťi do Svaté země, nakonec se ale uchýlil do proslulého benediktinského kláštera v Monte Cassinu jižně Říma. Tam se seznámil s tehdejší dalším reformním hnutím - basiliánstvím. Kořeny mělo v řeckých osadách na jihu Itálie a hlásalo askezi a meditativní odvrát od všeho světského. Odtud se pak vypravil do kláštera ve Valleduce, kde mu otec Nilus, největší autorita basiliánského hnutí, doporučil aventinský klášter v Římě. Tam

byl Vojtěch přijat v dubnu 990 a pobýval tam i se svým bratrem Radimem, který přijal řádové jméno Gaudentius.

Další zvrat ve Vojtěchově životě nastal až v létě 992. Tehdy do Říma dorazilo české poselstvo vedené Radlou a Kristiánem a žádalo, aby se Vojtěch vrátil do biskupského úřadu v Praze. Politická situace v českém státě se totiž výrazně změnila. Kníže Boleslav II. neuspěl ve válce s polským knížetem Měškem († 992), která se rozhořela na přelomu let 988/989, a ztratil Krakovsko a část Slezska. Za situace, kdy se jeho moc ztenčila, potřeboval stabilizovat vnitropolitickou situaci a snažil se nalézt modus vivendi se Slavníkovci. Doufal, že se Vojtěch stane jakýmsi prostředníkem. Navíc se hrozbám ze strany nového polského knížete Boleslava Chrabrého snažil čelit sblížením s Říší. Přátelské vztahy Vojtěcha se saskou dynastií (Ottony) a arcibiskupem Willigisem bylo velice dobře známé, proto kníže „svěho“ biskupa potřeboval.

Vojtěch si jako podmínku svého návratu stanovil, že za ním do Čech bude vysláno 12 benediktinských mnichů z aventinského kláštera, aby mohli v Čechách položit základy prvnímu mužskému klášteru v zemi, který se měl stát biskupovi oporou při jeho nelehkém úkolu upevnování křesťanství. Tato podmínka byla splněna a dostal četné sliby, že nyní již jeho vůle v Čechách, na Moravě a v dalších oblastech pod vládou Boleslava II. bude podstatně více respektována.

Během zpáteční cesty se Vojtěch vracel do Čech přes Říši a osobně se setkal s králem Otou III. (vládl 983-1002, císařem 996), který mezitím vyrostl v jinocha. Vojtěch, který ho poprvé viděl jako tříleté dítě a měl dobré vztahy s jeho matkou i babičkou, získal na mladičkého panovníka zásadní vliv.

Po svém návratu dostal Vojtěch od Boleslava II. záruky, že se poměry v českém státě změní. Tzv. licencií (svoleními) kníže biskupa zmocnil k rozlučování manželství uzavřených mezi příbuznými, k zakládání nových kostelů a vybírání desátku v plné výši. 14. ledna 993 Boleslav II. s Vojtěchem společně založili benediktinský klášter v Břevnově. Knížecí zakládací listina a papežská bula z 31. května 993 učinily z tohoto prvního mužského kláštera na našem území instituci s celou řadou významných práv. Klášterní obec si sama mohla volit opata, kterého potvrzoval v úřadě toliko pražský biskup, navíc byl tento opat v rámci duchovního stavu v zemi postaven hned za pražského biskupa. Břev-

novský klášter získal značný majetek a četná privilegia. Deklarovaná papežská ochrana ho zbavovala hrozby, že by někdy v budoucnu mohl být knížecím rozhodnutím zrušen.

Poměry v Čechách však staronovému biskupovi důvod k přílišné radosti nezavdávaly. Intrikovali proti němu zejména Vršovci, kteří získali zásadní vliv na knížete. Když koncem roku 994 dav porušil právo azylu a domnělá cizoložnice, která se ukrývala v klášteře sv. Jiří, byla násilím vyvedena ven a setnuta sluhou, rozhodl se Vojtěch svou vlast definitivně opustit.

Přes Uhry se Vojtěch vypravil zpět do Říma, ale nijak nespěchal. Delší dobu pobyl na dvoře uherského knížete Gézy a učinil v jeho zemi hodně pro to, aby tam křesťanství pevně zapustilo kořeny. Traduje se, že pokřtil prince Štěpána, budoucího prvního uherského krále. Do Říma dorazil Vojtěch pravděpodobně zhruba v polovině roku 995 a opět se uchýlil k benediktinským mnichům do kláštera na Aventinském pahorku, kde strávil rok poklidného řeholního života.

Mezitím vyvrcholily vnitropolitické spory v Čechách. Slavníkovský kníže Soběbor se vydal na pomoc králi Otovi III. v tažení proti polabským Slovanům a jeho příbuzní v Čechách se ocitli bez ochrany početné slavníkovské družiny. Tažení se po boku německých a slavníkovských bojovníků účastnil i polský kníže Boleslav Chrabrý. Soběbor se s ním tehdy podstatně sblížil a tato informace se dostala až do Prahy k Boleslavovi II. Vršovci využili jeho obav o moc a přesvědčili jej o hrozbě možné společné invaze Soběborových vojsk a Poláků do Čech. Kníže vydal rozkaz oblehnout hradiště Libici, které bránila jen tamní nepočetná posádka. 28. září 995 přemyslovské vojsko, aniž by respektovalo svátek sv. Václava, podniklo proti hradišti útok a po urputném boji ho ovládlo. Všichni přítomní Slavníkovci, kteří se mnohem početnějším nepříteli vzdali, byli do jednoho povražděni.

Vojtěch byl zprávou o masakru zdrcen, ale ani pak na svou rodnou zemi úplně nezanevřel. Mezitím jej začaly zaměstnávat jiné plány. V květnu 996 podnikl Ota III. korunovační cestu do Říma a stal se císařem. Poté navštívil svatého Vojtěcha na Aventinu a po celý zbytek Otova pobytu ve střední Itálii se pravidelně vídali a obírali se řadou úvah. Vojtěch Otu utvrdil v přesvědčení, že říšští panovníci jako římscí císařové mají být šířiteli ideje univerzální křesťanské říše, jejíž duchovní autoritou má být papež

a světskou záštitou císař. Navíc Vojtěch získal Otou III. pro myšlenku provést rozsáhlou christianizaci dosud zcela pohanských východních oblastí Evropy.

Mezitím se mohučský arcibiskup Willigis pokusil Vojtěcha přimět ještě jednou k návratu do Čech. Získal pro tuto myšlenku i papeže a Vojtěch musel poslechnout. Vymínil si ale, že pokud Češi jeho návrat odmítnou, bude se moci odebrat do východních končin jako biskup-misionář. A tak se v létě roku 996 Vojtěch opět vydal na cesty. I když měl původně zamířit domů, do vlasti se již nikdy nedostal. Nejprve se vypravil do Mohuče, kde se opět setkal s císařem Otou III. Pak se odebral do Francie, neboť chtěl navštívit některé z tehdejších nejproslulejších evropských klášterů. Poté opět zavítal do Říše a v Mohuči se ještě jednou setkal s Otou III. To již byl podzim roku 996. Ani potom se Vojtěch nevypravil do Čech. Zavítal do Polska, kde se objevil někdy ke konci roku 996. Několik měsíců pak prožil na dvoře knížete Boleslava Chrabrého, který v této době poskytoval útočiště jeho bratru Soběborovi, jenž byl spolu s Radimem jediným příbuzným, který mu zbyl.

Z Polska vyslal Vojtěch s pomocí svého hostitele poselstvo do Čech s dotazem, zda jsou Češi ochotni jej znovu přijmout jako biskupa. Otázkou zůstává, proč tento závažný krok učinil Vojtěch vůči Čechům krajně nešetrným až urážlivým způsobem. Podle všeho si Vojtěch jen vytvářel alibi, aby naplnil instrukci, kterou mu dal papež. Pouze po odmítnutí ze strany Čechů se totiž směl vydat na misionářskou výpravu s cílem obracet východoevropské pohany na víru. Češi Vojtěchovu nabídku návratu do Prahy odmítli, neboť ji učinil ve spojení s nepřátelskou mocí. Vztahy mezi českým státem a Polskem byly tehdy trvale napjaté a nikdo v Čechách nemohl mít jistotu, zda Vojtěch není jen exponentem polské strany, kterému jde jen o to, aby se českému knížeti pomstil za povraždění svých příbuzných. Víme sice, že Vojtěch krevní mstu jakožto pohanský rituál odmítal, ale adresování dotazu prostřednictvím Poláků bylo jednoznačnou provokací, neboť biskupovi již o návrat do Čech nešlo. Strohé odmítnutí ze strany Čechů přivítal s úlevou a pražské diecéze se na přelomu let 996/997 jednou provždy definitivně zřekl.

V Polsku se Vojtěch zdržel několik měsíců. Teprve zjara se vydal na cestu. V polovině dubna dospěl do Gdaňska, odtud pak lodí pokračoval do Eblagu. Pak se již ocitl tváří v tvář pohanským Prusům. Mluvil na ně jazy-

Lebka svatého Vojtěcha
(pokladnice chrámu svatého Víta)

kem, kterému vůbec nerozuměli, a sděloval jim myšlenky, kterým by patrně nerozuměli, i kdyby měl tlumočníka. Údiv Prusů vzápětí přerostl v hněv, neboť se Vojtěch vůbec nechoval jako pokorný host, nýbrž jako kdosi, kdo je chce poučovat. A tak se brzy začali chovat velmi agresivně. Vojtěch, doprovázený bratrem Radimem a jakýmsi Bohušem, si to záhy uvědomil a rozhodl se pruské území opustit. Chtěl se vypravit k západoslovanským Luticům. Bylo však již pozdě, Prusové se rozhodli s vetřelcem skoncovat. Terčem jejich pomsty se stal jen Vojtěch, jeho méně nápadné společníky nechali na pokoji. Církevního hodnostáře ubodali oštěpy, a pak jej rozsekali na kusy. Stalo se tak 23. dubna 997. Vojtěchův konec byl sice neslavný, ale z jeho pohledu šťastný. Splnili mu životní sen, neboť z něj učinili mučedníka víry. To byla nejlepší cesta, jak se stát světcem. Třebaže se záměrným vyhledáváním mučednické smrti dopustil nebetyčné pýchy, katolická církev mu to odpustila a světce z něj záhy učinila.

Primitivní Prusové s Vojtěchem nakonec naložili tak, jak byli zvyklí činit se všemi zabitými nepřáteli. Uvařili jeho naporcované ostatky v kotli a bez jakéhokoli respektu maso zkonsumovali. Boleslav Chrabrý jeho kosti vykoupil za hmotnostní protiváhu zlata. Nechal je uložit v hnězdenské katedrále. Vojtěchův bratr Radim byl roku 999 právě v tomto někdejší polském hlavním městě vysvěcen na prvního arcibiskupa a polského metropolitu. Také Radim byl posléze uložen k poslednímu odpočinku v téže chrámu. Ostatků svatého Vojtěcha se pak během svého polského tažení roku 1039 zmocnil český kníže Břetislav I. a nechal je převést do Čech. Nad jeho hnězdenským hrobem nechal vyhlásit tzv. *Břetislavova dekreta*, která v českých zemích zakotvovala základní křesťanské principy. Muž

milovaný celou křesťanskou Evropou, ale tragicky nepochopený ve své vlasti, se konečně dočkal uznání i v domácím prostředí, byť se tak stalo nařízením knížete a poslední zbytky pohanství bylo ještě nutné vymýtit.

Literatura

DVORNÍK, F., *Svatý Vojtěch, druhý pražský biskup*, Olomouc 1997; HOLINKA, R., *Svatý Vojtěch*, Brno 1947; SEKYRKA, T., BOLOŇSKÝ, S., JANŽURA, P., *Sv. Vojtěch, život a smrt mučedníka*, Olomouc 1997; TUREK, R., *Slavníkovci a jejich panství*, Hradec Králové 1982; VLČEK, E., *Osudy českých patronů*, Praha 1995.

Vratislav II. (I.)

